

A NATO jövőbeni stratégiai feladatai. Magyarország és a NATO viszonyának új perspektívái

A Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja e címmel szervezett gyorselemzést szakértők bevonásával a közigazgatási és magán szféra területeiről 2005. május 9-én a Pallas Páholyban. A téma átfogta a NATO-hoz kapcsolódó aktuális kérdéseket, a szervezettel összefüggő érdekeket, a szövetség várható feladatait és lehetőségeit, továbbá Magyarország helyét és szerepét a NATO-ban.

Identitás

A beszélgetést az a vitaindító kérdés vezette be, hogy a NATO-nak jelenleg mi az alapprofilja, a hidegháborút követően megtalálta-e már az új kihívásokkal összeegyeztethető identitását. Komplex biztonsági rendszerként funkcionál, vagy az előtérbe kerülő kihívások közül a proliferáció és a terrorizmus elleni küzdelemre fordít kiemelt figyelmet, vagy a 90-es évekre jellemző válságkezelő szervezetként lép fel. A vélemények megoszlottak, illetve a szakértők más-más alapján közelítettek a kérdéshez.

Egyes vélemények szerint a szövetség alapprofilja - a kollektív védelem - megmarad. Előtérbe kerül a szervezet politikai területe, fórum biztosítása az úgynevezett transzatlanti kapcsolatokhoz. Jelleget tekintve megmarad kormányközi szervezetnek, nem ölt szupranacionális jelleget.

Mások úgy gondolják, hogy az identitáskeresés még folyik. Mindenképpen a polgári irányvonalak felé történő elmozdulás várható, amelyek - és további új képességek - meghatározására szükség van. A NATO a különböző térségekkel, vagy egyes országokkal létesített együttműködési fórumokon keresztül törekedni fog a biztonság és stabilitás erősítésére, továbbá a különbségek csökkentésére. Ehhez kapcsolódik az a vélemény, hogy a NATO a folyamatos bővítésben érdekelt - a magyar külpolitika is ezt az irányvonalat képviseli -, viszont az új tagok felvételének nincs előre tervezett üteme. Megfigyelhető egy olyan ciklikusság, hogy minden bővítést követően újratárgyalják a képességek fejlesztését, melyet újabb bővítés követ. Továbbra is a területen kívüli - out of area - feladatok végrehajtása várható, a válságkezelésben való részvétel ENSZ mandátumhoz kötésével.

Olyan vélemények is voltak, hogy az identitáskeresés még folyik, de nem a szervezet, a szervezeten belüli folyamatok hatására, hanem a tagállamok saját érdekeinek érvényesítése során alakul és várható részletes meghatározása. 2003-mat követően a tagállamok saját érdekeiknek megfelelően alakították külpolitikájuk, a NATO

egyeztetés háttérbe szorításával. Az ebből levont következtetések szerint ennek hatására kedvezőtlenebb volt az országok külpolitikájának megítélése, minden tagállamot érték presztízsveszteségek. Ezt követően egy új típusú politikai együttműködés szakaszába juthat a NATO, a tagállamok egyenként találkoznak olyan kihívásokkal és kockázatokkal, amelyek kezelésére egyedül csak nehezen képesek, ezáltal előtérbe kerül az összefogás igénye a közös érdekek alapján.

Elmondható, hogy 2006-ra helyreállni látszik a NATO közös cselekvési kohéziója. Az új kihívásokat és az ezekre adandó válaszokat viszont még nem minden tagállam veszi figyelembe biztonságpolitikája alakításában, ezáltal nem törekszik együttműködésre e területeken. A NATO keretei között volna lehetőség a tagállamok stratégiájának egyesítésére. Levonható az a következtetés, hogy a NATO politikájával törekszik a béke és biztonság „terjesztésére”, globális szinten keres partnereket a válságkezelő tevékenységhez. E téren az Európai Unióval kerülhet konfrontációba, illetve az erőforrások pazarlása folyik, mivel mindkét szervezet a biztonság erősítése érdekében ugyan olyan folyamatokat végez, a rossz együttműködés miatt folyamatos duplikációval.

Érdekek, értékek, feladatok

Mint minden mást a NATO-n belüli kapcsolatokat is az érdekek mozgatják. Legmarkánsabban az Egyesült Államok próbálja érdekeit érvényesíteni, egyesek szerint a NATO-t „szerszámos ládának” használva. A tagállamok szorgalmazzák egy új doktrína kialakítását, az Egyesült Államok nem tesz lépéseket e téren, egy új stratégia kialakítása a jelenlegi körülmények között a szakértők véleménye szerint sem lenne szerencsés. Felmerült, hogy az eltérő gazdasági érdekek miatt a széthúzás lehetősége sem zárható ki. Az azonos értékeken alapuló kohézió viszont az együttműködés erősítése felé mutat. Az is felvetődött, hogy az Egyesült Államok politikáját figyelembe véve a NATO-ra addig van szüksége, amíg az kiszolgálja igényeit. Ezzel szemben az európai tagállamoknak a NATO egy olyan fórumot biztosít, ahol hatást gyakorolhatnak az Egyesült Államokra. A németek jelenleg az Egyesült Államokkal közös érdekeket követnek, de széthúzás várható a Bush-adminisztráció mandátumának lejárta felé. Irán kérdésében megfigyelhető kohézió, ugyanakkor érdekellentét is, mivel az Egyesült Államok továbbra sem hajlandó tárgyalóasztalhoz ülni. Megfogalmazódott, hogy a NATO feladata az Egyesült Államok szövetségén belül és féken tartása, a kelet és a világ többi részének közelítése, valamint az európai biztonság erősítése.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni olyan szükségleteket, amelyek hiánya súlyos következményekkel járhat Európa gazdaságára és

lakosságára egyaránt. Első sorban az energiahordozóktól - kőolaj, földgáz - való függőség jelenthet problémát, ahol Oroszország szerepe nem elhanyagolható, politikája viszont előre nehezen megjósolható. Amennyiben az európai államok függővé tétele a cél, szakértők szerint öt éve van a NATO-nak a cselekvésre és megfelelő stratégia kialakítására, ellenkező esetben a függőség következtében erre már kevés az esély. Egyes vélemények szerint a gazdasági jellegű kihívások kezeléséhez is a NATO-nak hiteles katonai erővel kell rendelkeznie, hogy a katonai válasz lehetőségét a szembenálló fél ne zárhassa ki a lehetőségek közül. Az energiaproblémák kezelésének szükségességéről azonban az Európai Unión belül is még csak tárgyalnak.

Bővítés

A NATO bővítésével kapcsolatban felvetődött az a kérdés, hogy meddig bővíthető a szervezet. A konszenzusos döntéshozatal, a feladatok végrehajtása mekkora szervezeti keretek között végezhető hatékonyan. Többen megfogalmazták, hogy a NATO bővítésének földrajzi határai nincsenek ésszerűségi határai viszont igen. Egyetértés volt abban, hogy 2008-ig már megvannak a NATO határai, a potenciális tagok között szerepelnek balkáni országok, Ukrajna, Grúzia, azonban több közép-ázsiai ország a bővítés szempontjából elveszett. Bizonyos térségekben a partneri kapcsolatok fejlesztése a cél, amely során a partner országok elérhetik a csatlakozáshoz szükséges szintet. A NATO bővítési politikájának alakításánál, figyelembe kell venni a csatlakozásra aspirálókhöz kapcsolódó kockázatokat és kihívásokat. Az Egyesült Államok esetében a bővítésből származó többlet kiadások bizonyos mértékig elfogadhatók, amennyiben az a stabilitás növekedéséhez vezet a térségben. Problémát jelent, hogy a tagállamok számának növekedésével csökken a döntési hatékonyság a konszenzusos döntéshozatali mechanizmus miatt. A végrehajtásban is fennakadások valószínűsíthetők, mivel a politikai szinten, a kohézió erősítése érdekében történő túlzó felajánlások mögött nincsenek meg a szükséges erőforrások. A tendencia a további bővítésekkel romolhat.

Magyarország és a NATO

Figyelembe véve Magyarország gazdasági helyzetét, a beszélgetés résztvevői egyetértettek abban, hogy a fejlesztésekre nem lesz több pénz, sőt kevesebb áll majd rendelkezésre. Továbbá nehéz a nemzeti biztonsági stratégiában megfogalmazott érdekek, értékek, feladatok megvalósításáról beszélni, amíg azokhoz nincsenek források rendelkezésre. Cél a nemzetközi missziókban való katonai részvétel fenntartása az 1000 fős keretszám kihasználásával.

Javaslatként felvetődött, hogy a Magyar Honvédség a teljes spektrumban legyen képes műveletek végrehajtására a válságövezetekben és legyen jelen valamilyen módon minden térségben - az illetékes helyen a tervezés jelenleg is ez irányba mutat. A fejlesztéseket úgy kell megvalósítani, hogy azok minél előbb használhatóak és bevethetőek legyenek. Azt a szempontot is figyelembe kell venni, hogy egy államnak a NATO nélkül is képesnek kell lennie az önvédelemre. Problémát jelent, hogy a tervezett magyarországi NATO projektek kezdenek kifutni, és nincsenek további tervek a NATO felé, ami azt jelenti, hogy a befizetések befektetés formájában nem kerülnek vissza Magyarországra. A magyar tagságot az erősítené a legjobban, ha a felajánlások összhangban lennének a tényleges képességekkel. Magyarország NATO tagságával kapcsolatban egyetértés volt abban, hogy a magyar katonai jelenlét fenntartására a NATO műveletekben szükség van. Fejleszteni kell a diplomáciai attitűdöt, nem a felajánlások kiváltására kéne törekedni, ami a politika számára elismerés, viszont Brüsszelben hiányosság, hanem a felajánlások teljesítésére. Megfogalmazódott, hogy fejlesztésre szorul a katonai műveletekkel kapcsolatos média felé irányuló kommunikáció, javítani és prezentálni kell a haderő komfort helyzetét, továbbá aktívan részt kell venni a NATO döntéshozatali folyamatában.